

Розділ 4

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 930.2»1917-1921»

ПАРХОМЕНКО В. А.

м. Миколаїв

МЕМУАРНІ СВДЧЕННЯ ПРО ПОДІЇ 1917–1921 рр. В РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ: ДО ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

У статті аналізується вітчизняна мемуаристика, пов'язана з подіями 1917–21 рр. в радянській Україні. Охарактеризована діяльність Істпарту у 1920-х рр. спрямована на збір мемуарних свідчень. Наголошується, що до початку 1930-х роках ще була можливість більш-менш об'єктивно висвітлювати події Громадянської війни, перевидавати спогади політичних опонентів, праці яких з'являлися за кордоном. Відзначається використання радянською історіографією мемуарної спадщини діячів національно-визвольного руху 1917–21 рр., які «працювали» на користь офіційної ідеології.

Ключові слова: мемуарна спадщина, ідеологія, радянська Україна, публікації.

Постановка проблеми. Важливою, невід'ємною складовою джерельної бази для дослідників подій Української революції 1917–1921 рр. постають численні мемуарні свідчення учасників та свідків тих бурхливих років. Ще до завершення визвольних змагань, в еміграції стали з'являтися перші спогади осіб причетних до політичних процесів в Україні [1-2].

В радянській Україні у 1921 році створено Всеукраїнську комісію по історії Жовтневої революції і комуністичної партії (більшовиків) України (далі – Істпарт). У 1921–23 рр. комісію очолював М. Скрипник. Істпарт зайняв провідне місце в системі наукових установ України. Друкованим органом Істпарту став журнал «Літопис революції», у якому почали друкуватися мемуари представників фактично лише радянського табору. Так, наприклад були опубліковані спогади про встановлення радянської влади в Україні, одного із засновників української компартії В. Затонського [3]. За підрахунками Н. Комаренко у «Літопису революції» за 1922–1935 рр. надруковано 168 спогадів про події Громадянської війни на території України, авторами яких були 123 безпосередніх учасників подій [4].

Виклад основного матеріалу. Створення регіональних Істпартів сприяло активізації збору, дослідженню та оприлюдненню матеріа-

лів з історії революційних подій в Україні. Незважаючи на гіперболізацію ролі більшовиків у політичному житті, ідеологічної заданості матеріалу, на місцях у 1920-х рр. стали видаватися тематичні збірники спогадів [5]. Як приклад, слід навести збірку видану Миколаївським Істпартом у 1923 році [6]. Тут наприклад вміщено нарис спогадів про революційну діяльність Л. Троцького у Миколаєві в 1890-х роках. У 1930-ті роки подібні видання вилучались із бібліотек і зараз є бібліографічною рідкістю.

У перші післяреволюційні роки радянські мемуаристи ще могли собі дозволити критично описувати недавнє минуле. Так, лідер українських більшовиків В. Затонський писав про відсутність дисципліни у червоних військах, і задував, що його від самосуду у Києві врятував лише мандат члена Раднаркому за підписом Леніна [7, с. 116–117]. Про низьку боєздатність на початку 1918 р. більшовицьких загонів Муравйова писав у спогадах і комуніст Г. Лапчинський, успіхи радянських військ він пояснював лише тим, що війська УНР були ще більш дезорганізованими, і тому належного опору не чинили [8, с. 212]. На помилки першого більшовицького уряду в Україні, і відповідно на розчарованість місцевого пролетаріату, відверто вказав у мемуарах і київський комуніст М. Майоров [9]. У 1924–1933 рр. видано 4-томну історію

ко-мемуарну працю радянського військового діяча, дипломата В. Антонова-Овсієнка [10]. Значне місце у якій присвячено Україні, зокрема військовим діям радянських військ проти Центральної Ради у 1917–1918 рр. і Директорії у 1919 р.

Отже, у 1920-х роках ще була можливість «по гарячих слідах» більш-менш об'єктивно висвітлювати події Громадянської війни, перевидавати, хоч із купюрами, спогади політичних опонентів, праці яких з'являлися за кордоном. Ситуація змінюється з середини 1930-х років, коли обмежується доступ до архівів, а колишні керманічі революції перетворюються на «ворогів народу».

Характерною для політики збереження «історичної пам'яті» у радянській Україні та СРСР загалом стала публікація у 1930 р. відомого збірника «Революция на Украине по мемуарам белых», упорядкованого С. Алексеевим, за редакцією секретаря ЦК КП(б)У М. Попова [11]. Поданому у ньому розлогіму фрагменту з третьої частини книги В. Винниченка «Відродження нації» передувала цензорська примітка упорядника (закамуфльована бажанням «заощадити місце»): «Мы даем здесь (в русском переводе) часть названной книги, посвященную тому периоду гражданской войны на Украине, когда автор принимал в ней непосредственное участие, именно периода Директории и «атаманщины» (т. е. власти «главного атамана» С. Петлюры). Из этой части в интересах сбережения места мы опускаем главы, посвященные мелкобуржуазной националистической критике политики украинского советского правительства т. Пятакова, а по возможности также и многочисленные лирические излияния автора...» [11, с. 277].

У збірнику представлені були, крім В. Винниченка та Д. Дорошенка, переважно представники та прихильники Білого руху (А. Денікін, С. Сумський, М. Могилянський, Г. Ігренєв, О. Лукомський, В. Мякотін, В. Гурко та ін.), спогади яких доволі критично, або навіть дещо карикатурно відображали діяльність національних урядів в Україні.

«Революция на Украине по воспоминаниям белых» завдала алгоритм подальшого використання радянською історіографією мемуарної спадщини українських опонентів більшовизму. Отже українська радянська історіографія вдавалася до вибіркового цитування певних фрагме-

нтів спогадів діячів національно-визвольного руху 1917–21 рр. Наводилися у дозволених межах винятково ті фрагменти, які «працювали» на користь офіційної ідеології, тобто там, де йшлося про невдачі й поразки українських урядів, критику політичних опонентів з національного ж табору, неприйняття селянством аграрної політики УНР та Гетьманату тощо.

Так, наприклад, у доповідній записці відділу науки і культури ЦК КПУ «Про деякі недоліки в роботі з інтелігенцією у Львівській партійній організації» (березень 1959 р.), зокрема, робився закид на адресу редактора львівського журналу «Жовтень» Ю. Мельничука за намагання, «возвеличити» постать «посереднього літератора» А. Чайковського, охарактеризувати активну діяльність останнього на посаді повітового комісара ЗУНР як «корисну громадську роботу»: «А. Чайковський, – говорить Ю. Мельничук, – «набирав добровольців до армії і поліції, організував адміністративний апарат. На цій роботі виявив багато енергії і розсудливості» [12]. Як зауважував далі завідувач відділу науки і культури ЦК Ю. Ю. Кондуфор, демонструючи обізнаність з «Чорними рядками» спогадів А. Чайковського: «Про «енергію і розсудливість» комісара ЗУНР можуть дати уявлення слова самого Чайковського, коли він, говорячи про причини падіння ЗУНР, скаржився: «На мою думку, завинив багато м'який і джентльменський [державний] секретаріат, а далі брак чрезнавичай, шибениць і розстрілів» [12; 13].

Переможне для СРСР завершення Другої світової війни дало можливість сталінському репресивному апарату «розквитатися» з деякими авторами «націоналістичних мемуарів», які через збіг обставин опинилися на території Центрально-Східної Європи, контрольованої радянськими військами. Так, наприклад, у жовтні 1945 р. у НКДБ УРСР було допитано заарештованого українського громадського діяча, дипломата М. Галагана (затриманого у Празі й вивезеного до Києва), якому було пред'явлено в якості доказу контрреволюційної діяльності його ж книгу «3 моїх споминів». В'язень відверто відповів, що був проти встановлення радянської влади в Україні і боровся за створення «української буржуазно-демократичної республіки» [14].

У повоєнній УРСР, навіть за часів «хрущовської відлиги», написання спогадів (з небіль-

шовицької точки зору) про часи революції та Громадянської війни, а тим більше їхньої публікації, було справою практично неможливою, не лише з огляду на відсутність доступу до архівних джерел, а й через систему перманентного контролю за друкованим словом й навіть рукописами.

Збірки спогадів, яких чимало видавалося у ці часи за «партійно-класовим підходом», характеризуються схематизмом та уніфікованістю оприлюдненого матеріалу: діяльність більшовицьких організацій, радянське державне будівництво, бойовий шлях «Червоного козацтва», всенародна боротьба трудящих мас з націоналістичною «контрреволюцією» [15–19].

Однією з нечисленних осіб, які ризикували писати спогади за радянських умов «хрущовської відлиги», була громадська діяч, історик Надія Віталіївна Суровцова (1896–1985). За доби Української революції – відповідальна співробітниця Міністерства закордонних справ Гетьманату П. Скоропадського. Наприкінці 1918 р. вона емігрувала до Австрії, закінчила філософський факультет Віденського університету та захистила дисертацію на тему «Богдан Хмельницький та ідея української державності». Захопившись ідеологією марксизму Н. Суровцова у 1925 році повертається до СРСР, а з 1927 р. – в'язень сталінських тюрем і таборів. У 1954 р. вона була звільнена і проживала в Умані.

Працю над власними спогадами Суровцова формально завершила 1959 р., але продовжувала їх доповнювати та виправляти. Таємниці з спогадів вона не робила, маючи, вочевидь, дуже слабку надію, що зможе їх в якомусь вигляді видати. Тому найдраматичніші «моменти (наприклад, більшовицьку різню в Києві 1918 р., ряд таборових епізодів) вона пропускала та й кликала на допомогу ідеальний нереальний комунізм» [20].

Обставини, за яких відбувалося написання спогадів Надії Суровцової, були відверто нелегкими і потребували непересічної мужності. Вже з кінця 1950-х рр. КДБ пильно стежило за «уманським салоном» Надії Віталіївни та місцем зберігання рукопису її споминів. У передмові до розділу «Революція» своїх мемуарів, написаних в Умані 1963 р., Н. Суровцова зазначала: «Одночасно я бачу, я відчуваю на собі пильний провінціальний догляд тої ж таки державної безпеки. Я не знаю, наскільки

зуміли стати новими ті люди, які десятки років стежили за мною, у яких я розписувалася в книзі, з якими я крокувала під їх керівництвом по тюрмах, допитах, засланнях, лагерьох... я не знаю, наскільки вони розуміють те, що ясне мені – потребу правди. Я не торкаюся проблеми «практичного вжитку» тої правди, це вже не моя справа, але я мушу продовжувати свою справу літописця» [22].

Доба «маланчуківщини» принесла із собою посилення репресій проти дисидентів. Відгукнулося це й в Умані. Відтак у помешканні Н. Суровцової здійснювалися обшуки: «Видно, хтось доносив, що спогади мусять бути дома. За кожним разом брали якісь нотатки, чернетки, книжки, які потім не повертали ...» [23].

Відчуваючи упродовж багатьох років потужний тиск щодо своєї особи з боку репресивного апарату, Н. Суровцова обрала, на наш погляд, найоптимальнішу життєву стратегію щодо збереження своєї мемуарної спадщини: вона виготовила декілька машинописних копій спогадів, які роздала на збереження вірним людям. Та ще у 1960-х рр. Н. Суровцова вирішила найважливішу частину свого особистого архіву передати на державне зберігання. Тема збереження власної історико-мемуарної спадщини – постійна у її кореспонденції 1960-х рр. Так, у листі до О. Звєдринь від 25 серпня 1963 р. присутня згадка: «Я знову дещо написала, а попереднє віддала до держ[авного] історич[ного] архіву, хай зберігують до моєї смерті і далі. Це все-таки виходить, що воно не пропаде, чого мені й хочеться ...» [24]. Аналогічна інформація у листі від 29 січня 1964 р.: «Віддала я свої рукописи в державний історичний архів, там відкрили мій фонд, склали ми угоду, що без мого дозволу ні вони самі, ні давати іншим не можуть. Є підпис самого директора, печатка, [підпис] хоронителя, ще якоїсь там особи, словом, якщо я помру, ця частина рукописів принаймні не пропаде. Пишу далі, тепер, коли знаю, куди подіти, мені більше сенсу писати ...» [24, с. 361]. Так виникли два фонди – № 302 в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва УРСР та № 284 у Відділі рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР [25].

Колишній харківський аспірант, а згодом в'язень ГУЛАГу й емігрант Григорій Костюк (1902–2002) на початку 1950-х років у США став один з піонерів системного вивчення тоталітарної доби в Україні, особливостей наці-

ональної політики більшовиків. У 1995 р. вітчизняний читач отримав український переклад його синтетичної праці «Сталінізм в Україні», вперше опублікованої англійською 1960-р. Наукові дослідження Г. Костюка доповнюють його мемуари «Зустрічі і прощання», дві книги яких видано за життя ученого (1987, 1998).

У «Післямові» до першої частини «Зустрічей і прощань» мемуарист констатував «катастрофічну пустку на полі спогадів у Радянській Україні», пояснюючи її насамперед цензурою й всеосяжним контролем – навіть за неопублікованими рукописами, наголосивши, що об'єктивна і правдива мемуаристика приречена на «катастрофічну бідність». До нечисленних винятків у цій царині Г. Костюк зараховував мемуари Суровцової. Він відзначив, «що великі спогади написала легендарна жінка нашої доби – письменниця, перекладачка, активна учасниця революції 1917–20 рр., довгорічна ув'язнена сталінських тюрем» – Надія Суровцева [26].

Н. В. Суровцова померла в Умані 13 квітня 1985 р. Якихось трьох – чотирьох років життя їй «забрало», аби побачити опублікованими власні вистраждані «Спогади». У 1990 р. в академічному щорічнику «Наука і культура. Україна» з'явилася перша частина мемуарів Н. Суровцової, далі були друга й третя частини [27]. 1996 р. з'явилося окреме видання «Спогадів».

Лише наприкінці 1980-х рр., на хвилі горбачовської «перебудови» ситуація з виданням української мемуарної спадщини присвяченої подіям 1917–21 рр. змінюється на краще. Так, до наукового й суспільно-політичного та культурного дискурсу України було впроваджено дві частини «Споминів» видатного українського історика, колишнього лідера Української Центральної Ради М. С. Грушевського. Наявну частину мемуарів було надруковано 1988–1989 рр. на сторінках літературно-художнього й громадсько-політичного часопису Спілки письменників України – журналу «Київ» [28].

З відновленням державної незалежності України змінилося ставлення до спадщини з вітчизняної мемуаристики. У більшості випадків теоретичному осмисленню специфіки жанру цієї спеціальної історичної дисципліни передувала доволі потужна хвиля різного рівня археографічних публікацій (передруків)

спогадів провідних діячів та рядових учасників Першої світової війни (січового стрілецтва) та Української революції 1917–1921 рр. Характерний у цьому відношенні, наприклад, передрук на початку 1990-х років фрагментів публікацій мемуарів колишнього гетьмана П. Скоропадського [29]. А також «Моїх споминів про недавнє минуле» керівника зовнішньополітичного відомства Гетьманату Д. Дорошенка [30].

Висновки і перспективи дослідження. Змінилося на краще останнім часом й ситуація з дослідженнями у галузі такої спеціальної історичної дисципліни, як мемуаристика. Так, наприклад, у загальній праці, присвяченій писемним джерелам з історії України [31], професор С. А. Макарчук виокремив спеціальний розділ, що у ньому охарактеризовано мемуари як історичне джерело. Розглянувши послідовно особливості спогадів як джерела, подавши їхню класифікацію за жанрами, соціальним становищем авторів й за тематико-хронологічним принципом, учений стверджував: «Кожного разу мемуарист, беручись за перо, вже наперед бачить мету твору, тобто він свідомо обирає ту чи іншу суб'єктивну позицію щодо осіб і явищ, про які має намір писати, показати їх велике чи мізерне значення, відбити свою позитивну роль у подіях. Коли ж вона була негативною, то мемуаристи або замовчували це, або звинувачували інших. Події й особи у мемуарів практично завжди відображені невідповідно до їх реального значення, а крізь призму мемуариста» [31, с. 294].

У зв'язку із цією специфікою мемуарної літератури учений наголошував нагальну потребу критичного аналізу спогадів й обов'язкової верифікації їхніх свідчень за іншими джерелами. До характеристики особливостей джерелознавчого значення спогадів й специфіки мемуаристики як спеціальної історичної дисципліни, яка вивчає оповідні твори особового походження, зверталася останнім часом й київська дослідниця, професорка Київського національного університету імені Тараса Шевченка І. Войцехівська [32].

Серед нечисленних на сьогодні спеціальних досліджень, присвячених вітчизняній мемуаристиці доби Української революції, слід вказати захищені кандидатські дисертації А. Маликом [33] та Ю. Калібердою [34], де висвітлюються окремі аспекти вітчизняної

мемуаристики доби визвольної боротьби в Україні.

У 2009 р. у збірнику Інституту історії України НАН України «Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр.» надруковано методологічну статтю професора Р. Я. Пирога «Мемуари сучасників як джерело з історії Української революції 1917–1921 років» [35]. У ній авторитетний дослідник, зокрема, наголошував: «Складний і напружений перебіг революційних процесів, невдача низки державотворчих проектів, емігрантське буття стали потужним спонукальним мотивом до мемуарної творчості багатьох провідних постатей тієї доби» [35, с. 31]. Одночасно учений звертав увагу, що у сучасному вітчизняному джерелознавстві «обмаль досліджень, присвячених саме цій категорії джерел» [35, с. 31]. 2010 р. опубліковано ґрунтовну монографію В. С. Горака «Українська гетьманська держава 1918 р. у світлі споминів її сучасників» [36].

Для сучасних дослідників історії Української революції й відповідно вітчизняної мемуаристики цього періоду, надзвичайно цінним є масштабне науково-бібліографічне видання «Українська революція і державність (1917–1920 рр.)», підготовлене співробітниками Національної бібліотеки України імені В. Вернадського [37]. Це видання стало надійним орієнтиром для істориків у пошуку тематичної історіографічної й джерелознавчої інформації.

Ми поділяємо думку окремих дослідників, зокрема науковця В. Великочия, про те що мемуарну літературу варто класифікувати як один з видів історіографічних джерел, наголошуючи при цьому на необхідності їхнього диференційованого спеціального аналізу [38, с. 60]. В той же час можемо констатувати виразну тенденцію відставання досліджень щодо джерелознавчих властивостей мемуарів від практики їхньої публікації та широкого використання в історичних розвідках.

Список використаних джерел

1. Винниченко В. Відродження нації: Історія української революції, mareць 1917 р. — грудень 1919 р. : [В 3 ч.] / Володимир Винниченко. — К.; Відень, 1920. — Ч. 1. — 348 с.; Ч. 2. — 328 с.; Ч. 3. — 535 с.
2. Дорошенко Д. Замітки до історії 1918 року на Україні: (Спомини) / Дмитро Дорошенко // Хліборобська Україна. — Відень, 1921. — Кн. 3. — Зб. 5/6. — С. 75—104.
3. Затонський В. Из спогадів про Українську революцію / В. Затонський // Літопис революції. —

1929. — № 4. — С. 139—170; № 5—6. — С. 115—141; 1930. — № 5. — С. 140—172.
4. Комаренко Н. В. Журнал «Літопис революції» (Історіографічний нарис) / Н. В. Комаренко. — К. : Наукова думка, 1970. — 170 с.
5. Див: Хандрос Й. Б., Ланда Е. Я. Публікації істпартів, істмолів та істпрофів України : Бібліографічний покажчик. — Х.—К., 1932.
6. Страницы борьбы: сборник материалов по истории революционного движения в Николаеве. — Николаев : Николаевское бюро Истпарта, 1923. — 245 с.
7. Затонський В. Из спогадів про Українську революцію // Літопис революції. — 1929. — № 5—6. — С. 116—117.
8. Лапчинський Г. Боротьба за Київ. Січень 1918 року // Літопис революції. — 1928. — № 2. — С. 209—219.
9. Майоров М. Из истории революционной борьбы на Украине (1914–1919) / М. Майоров. — К. : Державне видавництво, 1922. — 109 с.
10. Антонов-Овсеенко В. А. Записки о гражданской войне : в 4 т. / В. А. Антонов-Овсеенко. — М.—Л. : Высший военный редакционный совет. — Т. 1. — 1924. — 271 с.; Т. 2. — 1928. — 297 с.; Т. 3. — 1932. — 350 с.; Т. 4. — 1933. — 343 с.
11. Революция на Украине по мемуарам белых / сост. С. А. Алексеев ; под ред. Н. Н. Попова. — М.—Л. : Госиздат, 1930. — 435 с.
12. ЦДАГО України. — Ф. 1. — Оп. 8. — Спр. 2697. — Арк. 71.
13. Чайковський А. Чорні рядки: Мої спомини за час від 1 листопада 1918 р. до 13 травня 1919 р. / Андрій Чайковський / Спогади. Листи. Дослідження : у 3 т. — Львів, 2002. — Т. 1. — С. 270.
14. Стенограма допиту М. Галагана від 19 жовтня 1945 р. / Галаган М. З моїх споминів (1880-ті – 1920 р.). — К. : Темпора, 2005. — С. 557.
15. Великий Жовтень на Київщині: Збірник спогадів учасників Великої Жовтневої соціалістичної революції / Каховський К. І. (відп. редактор) та ін. — К. : Держполітвидав УРСР, 1957. — 354 с.
16. Дубинский И. В. Трубачи трубят тревогу / Илья Владимирович Дубинский. — М. : Воениздат, 1961. — 304 с.
17. Незабутні роки: Спогади учасників Великої Жовтневої соціалістичної революції та громадянської війни на Україні. — К. : Політвидав України, 1967. — 606 с.
18. Червонці. Спогади ветеранів Червоного козацтва. — К. : Політвидав України, 1968. — 242 с.
19. Героическое подполье. В тылу деникинской армии. Воспоминания / сост. О. Петровская, А. Седина. — М. : Политиздат, 1975. — 416 с.
20. Нас вдохновляла революция. Воспоминания ветеранов гражданской войны / Лит. запись Е. Пятигорский. — К. : Политиздат, 1978. — 230 с.
21. Дашкевич Я. Надія Суровцова: Нотатки з нотаток / Ярослав Дашкевич // Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. — Львів: Літ. агенція «Піраміда», 2007. — С. 562; докладніше про процес створення мемуарів Н. Суровцової див. : Рубльов О. «Я мушу продовжувати свою справу літописця...»: Гулагівська «одіссея» Надії Суровцової 1927–1954 рр. у реалітаційно—мемуарному контексті / О. С. Рубльов, П. Е. Синицький // З архівів ВУЧК—ГПУ—НКВД—КГБ. — 2007. — № 2 (29). — С. 215—282.
22. Суровцова Н. Спогади / Надія Віталіївна Суровцова. — К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 1996. — С. 59.
23. Див., напр. : Українська гельсінська група 1978–1982. Документи і матеріали / ред. О. Зінке-

- вич. — Торонто; Балтимор, 1983. — С. 276; Ukrainian Quarterly. — 1981. — Vol. 37. — № 3. — Р. 331—332; Дашкевич Я. Надія Суровцова. Нотатки з нотаток // Дашкевич Я. Постаті. — С. 562.
24. Суровцова Н. Листи / Упоряд. Л. Лук'янова, А. Барінова. — К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2001. — Кн. 1. — С. 356.
 25. Див. : Воронкова Т. І. Суровцова-Олицька Надія Віталіївна (1896–1985) // Особові архівні фонди Інституту рукопису: Путівник / НАН України. НБУВ, Інститут рукопису; Редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін. — К., 2002. — С. 528—531.
 26. Костюк Г. Зустрічі і прощання: Спогади / Канадський інститут українських студій Альбертського ун-ту. — Едмонтон, 1987. — Кн. 1. — С. 691.
 27. Див. : Суровцова Н. Життя Надії Суровцової, описане нею самою в селищі Нижній Сеймчан Магаданської області / публ. О. Сергієнко. Ч. I // Наука і культура. Україна : Щорічник АН УРСР. — К. : Т-во «Знання», 1990. — Вип. 24. — С. 414—560; Ч. II. — 1991. — Вип. 25. — С. 218—301; Ч. III. — 1993. — Вип. 26/27. — С. 285—321.
 28. Грушевський М. Спомини: Ч. II / Публ. С. І. Білоконя // Київ. — 1989. — № 8. — С. 103—154; № 9. — С. 108—149; № 10. — С. 122—158; № 11. — С. 113—155.
 29. Скоропадський П. Спомини / Павло Скоропадський. — К. : Україна, 1992. — 112 с.
 30. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1918) / Дмитро Дорошенко // Український історичний журнал. — 1992. — № 6. — С. 131—142; № 7/8. — С. 140—147; № 9. — С. 145—155; № 12. — С. 152—159.
 31. Макаруч С. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій / Степан Макаруч. — Львів : Світ, 1999. — 352 с.
 32. Войцехівська І. Мемуаристика / Ірина Войцехівська // Спеціальні історичні дисципліни: довідник / І. Н. Войцехівська (керів. автор. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. — К. : Либідь, 2008. — С. 359—366.
 33. Каліберда Ю. Ю. Військова мемуаристика як джерело вивчення історії українських військових формувань 1917–1921 рр. : дис. ... кандидата іст. наук / Юрій Юрійович Каліберда. — К., 2003. — 183 с.
 34. Малик А. О. Мемуари як джерело до історії Української революції (березень 1917 – квітень 1918 рр.) : дис. ... кандидата іст. наук / Андрій Орестович Малик. — Львів, 1999. — 199 с.
 35. Пиріг Р. Мемуари сучасників як джерело з історії Української революції / Р. Пиріг // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 рр. — К. : Ін-т історії України НАН України, 2009. — Вип. 4. — С. 31—58.
 36. Горак В. С. Українська гетьманська держава 1918 року у світлі споминів її сучасників / В. С. Горак. — К. : ВД «Стилос», 2010. — 200 с.
 37. Українська революція і державність (1917–1920 рр.): Наук.-бібліогр. видання / НАН України. Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського ; редкол. : О. С. Онищенко (голова) та ін. — К. : [б. в.], 2001. — 816 с.
 38. Великочий В. Українська історіографія суспільно-політичних процесів у Галичині 1914–1919 рр. / Володимир Великочий. — Івано-Франківськ: Видав. відділ Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2009. — 812 с.

ПАРХОМЕНКО В. А.

г. Николаев

МЕМУАРНЫЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА О СОБЫТИЯХ 1917–1921 гг. В СОВЕТСКОЙ УКРАИНЕ: К ОБЩЕЙ ХАРАКТЕРИСТИКЕ

В статье анализируется отечественная мемуаристика, связанная с событиями 1917–21 гг. в советской Украине. Охарактеризована деятельность Истпарта в 1920-х гг., которая была направлена на сбор и издание мемуарных свидетельств. Отмечается, что к началу 1930-х годов еще была возможность более-менее объективно освещать события Гражданской войны, переиздавать воспоминания политических оппонентов, труды которых появлялись за рубежом. Отмечается использование советской историографией мемуарного наследия деятелей национально-освободительного движения 1917–21 гг., содержание которого «работало» на официальную идеологию.

Ключевые слова: мемуарное наследие, идеология, советская Украина, публикации.

PARKHOMENKO V.

Mykolaiv

MEMOIR TESTIMONY OF EVENTS 1917–1921 RR. IN SOVIET UKRAINE: FOR GENERAL CHARACTERISTICS

This article analyzes the domestic memoirs related events 1917–21 biennium in Soviet Ukraine. Characterized Istpartu activity aimed at collecting evidence memoir. There is the use of Soviet historiography memoir heritage and political opponents of Bolshevism, including selective quoting some fragments of memories leaders of the national liberation movement of 1917–21 biennium, which «worked» for the official ideology. the situation changes since the mid-1930s, when restricted to Archives and former leaders of the revolution turn into «enemies».

Keywords: memoir heritage, ideology, Soviet Ukraine, publications

Стаття надійшла до редколегії 01.03.2014